प्राप्नुवन्तीह परलोके फलं ध्रुवम्। नालसाः प्राप्नुवन्त्यर्थान्न च दैवपरायणाः। तस्मात् सदैव यत्नेन पौरुषे यत्नमाचरेत्। त्यक्तालसान् दैवपरान् मनुष्यानुत्थानयुक्तान् पुरुषान् हि लक्ष्मीः। अप्यिषत्र यत्नादुद्गुणते त्वमेन्द्रं तस्मात् सदोत्थानवता हि भाव्यम्" मत्स्यपु०१९५अ०"तृणं वज्रायते नूनं वज्रं चैव तृणायते। बलवान् बलहीनश्च दैवस्य गतिरीदृशी" "उद्योगिनं पुरुषसिंहमुपैति लक्ष्मीर्दैवेन देयमिति कापुरुषा वदन्ति" नीतिमाला "दैवायत्तं कुले जन्म ममायत्तं हि पौरुषम्" वेणीसं०देवमेदम् देवाद्यञ्जौ पा०अञ्। २देवसम्बन्धिनि स्त्रियां ङीप्। "दैवी ह्येषा गुणमयी मम माया दुरत्यया" गीता। "दैवी विचित्रा गतिः" उद्भटः। ३गीतोक्ते सम्प्रदे स्त्री "अभयं सत्वसंशुद्धिर्ज्ञानयोगव्यवस्थितिः। दानं दमश्च यज्ञश्च स्वाध्यायस्तप आर्जवम्। अहिंसा सत्यमक्रोधस्त्यागः शान्तिरपैशुनम्। दया भूतेष्वलोलुप्त्वं मार्दवं ह्रीरचापलम्। तेजः क्षमा धृतिः शौचमद्रोहो नातिमानिता। भवन्ति सम्पदं दैवीमभिजातस्य पाण्डव!। दैवी सम्पद् विमोक्षाय निबन्धायासुरी मता" गीता देवस्येदम् अञ्। ४मनूक्ते विवाहभेदे पु० "ब्राह्मो दैवस्तथैवार्षः प्राजापत्यस्तथाऽऽसुरः। गान्धर्वो राक्षसश्चैव पैशाचश्चाष्टमोऽधमः" इत्युद्दिश्य "यज्ञे तु वितते सम्यगृत्विजे कर्म कुर्वते। अलङ्कृत्य सुतादानं दैवं धर्मं प्रचक्षते" इति लक्षितम् "सुतादानं तन्निमित्तं यज्ञमिति तात्पर्यार्थः। विवाहानां ब्रह्मदेवादिदेवताकत्वाऽभावेन द्वयार्थगर्भितार्थकता कुल्लूकभट्टेनोक्ता। देवो देवताऽस्य अञ् ५मनूक्ते अङ्गुल्यग्रूपे आचमनाङ्गे तीर्थभेदे आचमनोपक्रमे "अङ्गुष्ठमूलस्यतले ब्राह्मं तीर्थं प्रचक्षते। कायमङ्गुलिमूलेऽग्रे दैवतीर्थं तयोरधः" कनिष्ठादेशिन्यङ्गुष्ठमूलान्यग्रं करस्य च। प्रजापतिपितृब्रह्म दैवतीर्थान्यनुक्रमात्" याज्ञवल्क्यैकवाक्यत्वात् अङ्गुल्यग्रस्यैव तथात्वम्। इदमर्थे अञ्। ६देवसम्बन्धिनि देवसर्गरूपे सर्गभेदे दैवसर्गश्चाष्टविधो "विबुधाः१ पितरो२ऽसुराः३ गन्धर्वाप्सरसः सिद्धा४ यक्षरक्षांसि चारणानि५ भूतप्रेतपिशाचाश्च ६ विद्याधृ:७ किन्नरादयः८ भाग०३। ९०।२६ उक्तः शाङ्खायनतन्त्रकौमुद्यान्तु अन्यविधैवाष्टविधतोक्ता यथा "अष्टविकल्पो दैवस्तिर्यग्योनश्च पञ्चधा भवति। मानुषश्चैकविधः समासतो भौतिकः सर्गः" सा० का० "ब्राह्मप्राजापत्यैन्द्रगान्धर्वराक्षसपैशाच इत्यष्टविधो दैवः सर्गः" त०कौ। देवोदेवभेदो देवताऽस्य अञ्। ७श्राद्धभेदे देवताभेदोद्देशेन कर्तव्ये श्राद्धभेदे न०। तस्य पितृश्राद्धात् पूर्वं कर्त्तव्यता मनुनोक्ता यथा "दैवकार्यात् द्विजातीनां पितृकार्यं विशेषतः। दैवं हि पितृकार्यस्य पूर्वमाप्यायनं स्मृतम्। तेषामारक्षभूतं तु पूर्वं दैवं नियोजयेत्। रक्षांसि हि विलुम्पन्ति श्राद्धमारक्षवर्जितम्। दैवाद्यन्तं तदीहेत पैत्राद्यन्तं न तद्भवेत्। पैत्राद्यन्तं त्वीहमानः क्षिप्रं नश्यति सान्वयः"। देवलोऽपि "यत्तत्र क्रियते कर्म पैतृके ब्राह्मणान् प्रति। तत्पूर्वं तत्र कर्तव्यं वैश्वदेविकपूर्विकम्" आसनगन्धादिदाने दैवपूर्वकतां पैत्रश्राद्धे विधत्ते स्म। श्राद्धभेदे देवताभेदाश्च वि०सि० निरूपिताः कस्यचिच्छ्राद्धस्य चादैवपूर्वकता चोक्ता यथा

हेमाद्रौ शङ्खदृढस्मृतौ "दृष्टिश्राद्धे क्रतुदक्षौ सत्यो नान्दीमुखे वसुः। नैमित्तिके कामकालौ काम्ये च सुरिलोचनौ। पुरूरवार्द्रवौ चैव पार्वणे वसुदाहृतौ" तत्रैव "उत्पत्तिं नाम चैतेषां न विदुर्ये द्विजातयः। अयमुच्चारणीयस्तैः श्लोकः श्रद्धासमन्वितैः। आगच्छन्तु महाभागा विश्वेदेवा महाबलाः। ये यत्र विहिताः श्राद्धे सावधाना भवन्तु ते" इति। दृष्टिश्राद्धं प्रतिरुचिविहितमित्युक्तमिति कल्पतरुः। आधानादिकर्माङ्गमित्यन्ये। नैमित्तिकमेकोद्दिष्टम् "एकोद्दिष्टन्तु यच्छ्राद्धं तन्नैमित्तिकमुच्यते" भविष्योक्तेः एतद् यद्यपि "एकोद्दिष्टं दैवहीनमिति" तत्र वैश्वदेवनिषेधस्तथापि "नवश्राद्धे द्वादशमासिके च कामकालौ ज्ञेयौ "नवश्राद्धं दशाहानि नवभिश्चन्तु षड्क्रतून्। अतःपरं पुराणं वै त्रिविधं श्राद्धमुच्यते। यस्मिन्नेव पुराणे वा विश्वेदेवा न लेभिरे। आसुरं तद्भवेच्छ्राद्धं दृष्टफलं मन्त्रवर्जितम्" इति बह्वृचपरिशिष्टात्। एतच्च बह्वृचानामेव। तेन तेषामेवोक्तेः अन्येषां तु नात्र विश्वेदेवा काण्वायनोक्तेस्तत्रैव एवेति पृथ्वीचन्द्रोदयः। अन्ये तु नैमित्तिकं सपिण्डीकरणमाहुः। भविष्ये यद्यप्येकोद्दिष्टं तच्छब्देनोक्तं तथापि "तदप्यदैवं कर्तव्यमयुग्मान् भोजयेद्द्विजानिति" तत्रैव विश्वेदेवनिषेधात्। यद्यपि सपिण्डीकरणेऽपि एकोद्दिष्टत्वं तथापि "सपिण्डीकरणं श्राद्धं दैवपूर्वं नियोजयेदिति" वचनात्तत्परत्वम्। हेमाद्रावादित्यपुराणे "विश्वेदेवौ क्रतुदक्षः सर्वास्विष्टिषु कीर्त्तितौ। नित्ये नान्दीमुखे श्राद्धे वसुसत्यौ च पैतृके। नवाञ्चलक्ष्मने देवौ